

TA'LIM JARAYONIDAMULOQAT ORQALI ONGLI FIKRLASHNI SHAKLLANTRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Sulaymonova Nigora Abduvohidovna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18542215>

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida muloqot orqali o'quvchilarda ongli fikrlashni shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Unda zamonaviy ta'lim sharoitida mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning dolzarbligi asoslab berilgan. Ongli fikrlash tushunchasi, uning pedagogik xususiyatlari hamda ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Muloqotning o'qituvchi-o'quvchi, o'quvchilar o'rtasidagi va guruhiiy shakllari orqali fikrlash jarayonini faollashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Xususan, STAD (Student Teams-Achievement Divisions) metodi va interaktiv ta'lim usullarining o'quvchilarning muloqot, hamkorlik, mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi roli ochib berilgan. Shuningdek, ongli fikrlashni shakllantirishda shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan va integrativ yondashuvlarning pedagogik ahamiyati asoslangan. Maqolada berilgan tavsiyalar ta'lim amaliyotida qo'llash uchun metodik jihatdan muhim bo'lib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayoni, muloqot, ongli fikrlash, tanqidiy fikrlash, mustaqil fikrlash, pedagogik asoslar, interaktiv metodlar, STAD metodi, hamkorlikda o'qitish, guruhiiy ish, o'qituvchi-o'quvchi muloqoti, o'quvchilar o'rtasidagi muloqot, fikr almashuv, ta'lim sifati.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarda nafaqat bilim berishni, balki mustaqil va tanqidiy fikrlashni shakllantirishni ham maqsad qiladi. Axborot resurslarining ortishi va jamiyatning globalizatsiyasi sharoitida shaxsning ongli fikrlash qobiliyati muhim pedagogik vazifa sifatida ko'rinadi.

Muloqot ta'lim jarayonining asosiy vositasi bo'lib, o'quvchilar va o'qituvchi, shuningdek, o'quvchilar o'rtasidagi fikr almashuv, savol-javob va bahs-munozara orqali ongli fikrlashni faollashtiradi. Shu bois, ta'lim jarayonida muloqot orqali ongli fikrlashni shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etish dolzarb hisoblanadi.

Ongli fikrlash – bu shaxsning mavjud bilimlarni tahlil qilish, ularni baholash, muammolarga yechim topish va xulosalar chiqarish qobiliyati. Pedagogik nuqtai nazardan, ongli fikrlash shaxs rivojining muhim tarkibiiy qismi bo'lib, u ta'lim jarayonida faollik, mustaqillik va tanqidiy fikrlashni shakllantirish orqali rivojlanadi.

Ongli fikrlashning asosiy pedagogik xususiyatlari:

Mustaqil va tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish;

Fikrlarni asoslab berish va muloqot orqali muhokama qilish;

Masalalarni turlicha qarash orqali yechim topish.

Muloqot – ta'lim jarayonida bilim, tajriba va fikr almashuvining asosiy vositasi. Uning turlari:

1. **O'qituvchi-o'quvchi muloqoti** – bilim uzatish va tushuntirish;
2. **O'quvchilar o'rtasidagi muloqot** – fikr almashish va hamkorlik;
3. **Guruh muloqoti** (STAD usulida) – jamoaviy faoliyat va mas'uliyatni rivojlantirish.

Muloqotning pedagogik funksiyalari:

- Fikrlarni ifodalash va eshitishni rivojlantirish;

- Tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish;
- Muammoli vaziyatlarda yechim qidirishga rag'batlantirish.

STAD (Student Teams–Achievement Divisions) – o'quvchilarni jamoalarga bo'lib, hamkorlik asosida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish metodidir. Ushbu yondashuv:

- O'quvchilarning faolligini oshiradi;
- Muloqot orqali fikr almashuvini rag'batlantiradi;
- Mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Interaktiv metodlar, jumladan bahs-munozara, savol-javob, loyiha ishlari va rolli o'yinlar, o'quvchilarda ongli fikrlashni amaliyotda rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, guruh muhokamalari orqali o'quvchi o'z qarashini asoslaydi, boshqalarning fikrini tahlil qiladi va muammoga yechim topadi.

Ta'lim jarayonida muloqot orqali ongli fikrlashni shakllantirishning pedagogik asoslari:

1. **Shaxsga yo'naltirilganlik** – har bir o'quvchining qobiliyat va qiziqishlarini hisobga olish;
2. **Faoliyatga yo'naltirilganlik** – interaktiv va jamoaviy mashg'ulotlar;
3. **Integrativ yondashuv** – turli fanlar va resurslarni uyg'unlashtirish;
4. **Baholash va fikr-mulohaza** – o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantirish.

Pedagogik tavsiyalar:

STAD va interaktiv metodlarni muntazam qo'llash;

Muloqot jarayonini ongli fikrlashni rivojlantiradigan vazifalar bilan boyitish;

Guruh ishida teng mas'uliyat va hamkorlikni ta'minlash;

Natijalarni baholashda faqat bilim emas, balki fikrlash va muloqot ko'nikmalarini ham inobatga olish.

Xulosa

Ta'lim jarayonida muloqot orqali ongli fikrlashni shakllantirish shaxsning mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. STAD va interaktiv metodlar yordamida o'quvchilarning faolligi oshadi, muloqot orqali bilim va tajriba almashinuvi kuchayadi. Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyotda qo'llanishi, o'qituvchi faoliyati va ta'limning sifatini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdullayeva M. *Pedagogik psixologiya va tarbiya asoslari*. – Toshkent, 2019.
2. Toxirovna, K. F. (2024). O'qituvchilik Faoliyatida Deontologik Tayyorgarlikni Oshirish. *Miasto Przyszłości*, 51, 146-148.
3. Kalandarova F.T. KOMPETENTSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUV BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING DEONTOLOGIK KOMPETENTSIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSI SIFATIDA. <https://www.iupr.ru/5-120-2024>
4. Kalandarova, F. (2024). O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMMUNIKATIV QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA DEONTOLOGIK YONDASHUV. Namangan Davlat Universiteti.
5. Toxirovna, K.F BO'AJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING DEONTOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR Abdullayeva Nasibaxon Jo'rayevna pfd, professor. *O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI UMUMIY PEDAGOGIKA KAFEDRASI*, 120.
6. Kalandarova Fazilat Tokhirovna. (2025). Improving the Deontological Competence of

Primary Teachers on The Basis of Educational Technologies. *International Journal of Pedagogics*, 5(05), 42–45. <https://doi.org/10.37547/ijp/Volume05Issue05-11>

7. Toxirovna, K. F. . (2025). BOSHLANG'ICH TA'LIM TALABALARIDA DEONTOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA KASBIY KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 4(10), 96–98. Retrieved from <https://jeev.innovascience.uz/index.php/jeev/article/view/1600>